

MISELNOST ROBOTOV

*Roboti korakajo.
Prvi robot je štirioglat.
Kamen v njegovi roki
je kocka.
In kocka je kocka od vekomaj
in vse, kar je, je kocka.*

Kajetan Kovič

Deset češkoslovaških dni, ki so pretresli svet, če parafraziramo naslov Reedovega pričevanja o oktobrski revoluciji, deset dni, ki bodo za razliko od tistih, ki jih opisuje Reed, za vse veke v zgodovini obrobjeni s črnino, je minilo in neznosna živčna napetost je popustila vsaj toliko, da lahko razum treznejše zaznamuje razsežnosti teh dni; ne samo tistih, ki zadevajo sedanji politični evropski trenutek, ampak predvsem etične dimenzije češkoslovaške tragedije in seveda tragedije tistega dela človeštva, ki nakljub vsem črnim preizkušnjam še zmeraj hoče verovati v neko temeljno pravičnost in človečnost.

Stiska je huda in po vsem tistem, kar se je pripetilo sredi stare, civilizirane in prosvetljene Evrope, po triumfu nerazumnosti, mračnjastva ter nasilja, ne more biti v človekovi zavesti več prostora za kakršnokoli iluzijo. Resničnost je surova in temna ter potrjuje slutnjo, da človek nakljub bleščečim zmagam nad naravo še dolgo ne bo premagal sam v sebi strahotne kanibalske dediščine iz pradavnine.

In vendar pesimizem, ki bi se v prvem trenutku zazdel edino možna in učinkovita reakcija na pretekle dni, ne more popolnoma ohromiti duha in ga prisiliti k predaji. Nekaj se je namreč na tragičnem zgodovinskem prizorišču zgodilo: mrzli, surovi stroj ni mogel uničiti svetle človekove misli. Tudi tokrat, kot se je v zgodovini že neštetokrat ponovilo, se je človek uprl stroju z elementarno zavestjo o svojem dostojanstvu, svobodi, pravičnosti in napredku. Tudi sedaj je pred barikadami človečnosti stroj ostal nemočen.

Miselnost, ki je pogнала tanke zoper ljudstvo z mlado vero v svobodo in humanizem, je bila izrazita miselnost robotov: topoumna, nasilna in nečloveška. Nasproti tej miselnosti se je postavil gibki in svetli človekov duh, ki je celo v najtežjih trenutkih našel tolažbo in orožje v iskripi, humorni besedi. To, kar je že pogosto izpričala zgodovina in kar se je nazadnje zgodilo v Vietnamu, se je ponovilo tudi v preteklih dneh: v mehaničnih možganih robota je nastala na videz neznatna, toda usodna napaka in stroj ni mogel razpoznati bistvenih lastnosti živega človekovega organizma.

Nekoč je divjala inkvizicija in so gorele grmade, dandanašnji ozna-
njajo nasilje nad človekovo duhovnostjo mrzle kače tankov z grozečimi
topovskiimi žreli. Boj med miselnostjo robotov in svobodno miselnostjo ni
od včeraj ali danes, ampak je najbrž poglavitna vsebina človeške zgo-
dovine. Ravno ta zgodovina pa hkrati izpričuje neizpodbitno resnico, da
je robot sicer za kratko ali dolgo razdobje človekovo misel podjarmil in
ohromil, ni je pa mogel izničiti. Generacija, ki je doživela že toliko
zmag in porazov človečnosti in se je morala posloviti že od toliko-
likih iluzij se najbrž ne bi smela slepiti s praznimi upi, da je zgodovina nenadoma
spremenila svojo poglavitno vsebino. In ravno zato, ker je ta generacija
spregledala resničnost, mora ohraniti tudi upor in upanje.

Pred našimi očmi se obnavlja stara zgodba o Kanibalu in Arielu,
na žalost pa v njej ni več blagega Prospera.

Mitja Mejak

NOVO DEJANJE BOJEV ZA SOCIALISTIČNO PREOBRAZBO SVETA

»Socializem je postal svetovna praksa, ka-
terega moč in vpliv dajeta pečat sodobnemu
družbenemu razvoju. Socialistične ideje so pre-
vladale v zavesti velike večine človeštva...
Zaradi tega imajo subjektivne socialistične sile
danes bolj kot kdaj prej — odgovornost za usodo
sveta, ne le v protimperialističnem boju, ampak
predvsem v lastni praksi ter v kritičnem odnosu
do te prakse...«

(Rezolucija Centralnega komiteja ZKJ
23. avgusta 1968.)

1

Temeljne resnice skoraj leto dni trajajoče češkoslovaške politične
drame, s katero je bil svet soočen 21. avgusta, ko je prišla novica o vdoru
armad petih socialističnih držav v ČSSR in o okupaciji ozemlja suve-
rene socialistične in zavezniške države, ne morejo spremeniti še tako
dramatični dogodki naslednjih mesecev. Resnica češkoslovaške drame,
kot se je razkrila v tej vojaški intervenciji, je ena od resnic današnjega
sveta in resnica današnjega socializma. Z moskovskim diktatom je drama
dosegla svoj vrh in prešla v finale, ki utegne biti celo daljši od same
drame, toda njeno temeljno resnico lahko samo potrjuje, ne more ji pa
nič bistvenega dodati.

Češkoslovaška drama, kakor je politična publicistika poimenovala
dogodke iz letošnjega leta v ČSSR, je socialnogodovinski okvir druž-
benopolitične krize, ki je v gospodarsko, politično in kulturno najbolj
razviti družbi socialističnega bloka dramatično, uporno in prepričljivo
v kratkem času dvignila na površje temeljne ekonomske, politične in
idejne probleme socialistične preobrazbe v ČSSR, ki so se mnoga leta